

TWINTIGSTE PACIFICATIELEZING

De Lage Landen
'in de vaart der volken'

Jozef DELEU

LARCIER

De Pacificatielezingen te Gent vzw organiseert prestigieuze lezingen die de rijke erfenis van de Pacificatie van Gent (1576) levend houden.

*Lieven Decaluwe, Gent, Igno Sutorius, Breda, Fried Stockman, Destelbergen,
Aloys Tijdink, Haaren, Annemie Feilzer, Gouda, Rik Gysels, Merelbeke,
Geert Castryck, Gent, Wim Beelaert, Gent, Michiel Decaluwe, Gent*

www.pacificatielezingen.org
Zetel: Kasteellaan 72 – 9000 Gent

De twintigste lezing werd gehouden in Breda, 8 november 2003

© Jozef Deleu, Rekkem, 2003
Larcier Gent
Coupure Rechts 298 – 9000 Gent
Verantwoordelijke uitgever: Anne Knops

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

De Zwitserse cultuurfilosoof Denis de Rougemont hield in 1949, nu meer dan een halve eeuw geleden, voor de Raad van Europa in Straatsburg een lezing over *'L'Europe créatrice'*, het creatieve Europa. In deze toespraak belichtte hij de bijdrage van Europa tot de wereldcultuur. Hij zei onder meer het volgende: *'Zonder de zaken van heel ver op te rakelen, zelfs niet bij de Oudheid die Amerika niet kende, of bij de Renaissance die aan Rusland voorbij is gegaan, kunnen wij ons de vraag stellen: wat hebben wij Europeanen sedert de laatste honderd jaar uitgevonden? Of beter gezegd: wat hebben we niet uitgevonden? Willekeurig som ik op: het marxisme en de psychoanalyse, de sociologie en de grote geschiedenis-syntheses, de relativiteitstheorie en de nucleaire fysica, de radio en de film, de penicilline en de radar, de rationalisering van de industriële producten, de metaalconstructie, de actieve school, het syndicalisme en de coöperatieven, en ten slotte de hele moderne kunst. Bijna alle grote namen zijn Europese namen, en de zeldzamen die het niet zijn, hebben het vak geleerd bij onze meesters, in onze scholen, op de caféterrasjes in Parijs, of vanuit onze boeken. Men kan gerust stellen dat de moderne wereld voor het grootste gedeelte een Europese schepping kan worden genoemd. Zowel ten goede, als ten kwade, wel te verstaan'*¹.

Meer dan vijftig jaar later ben ik geneigd deze nogal triomfalistische uitspraak van de humanist De Rougemont te nuanceren. Wat vijftig jaar geleden acceptabel leek, verdient nu aanpassing en aanvulling. Ik wil de uitspraak van Denis de Rougemont nuanceren omdat Europa, in de meest uitgebreide betekenis van het woord, gedurende de tweede helft van de twintigste eeuw op heel wat gebieden door de Verenigde Staten voorbij werd gestreefd. Zij hebben het oude continent op het gebied van wetenschap, technologie en kunst veel nieuws bezorgd en ook veel verwezenlijkt. De Verenigde Staten hebben ons ook hun door veel Europeanen verfoeide en als oppervlakkig beschouwde *way of life* opgedrongen. Wij zijn allen

¹ Denis DE ROUGEMONT: *Lettres aux Députés Européens*, Straatsburg, 1949.

beïnvloed door én schatplichtig aan die machtige natie die ons twee keer in de twintigste eeuw is komen helpen bevrijden van een bezetter. Mede daardoor heeft het land een veel te grote zelfverzekerdheid opgebouwd, die het niet altijd siert, en waaraan het misschien zoals alle overmoedige wereldrijken ooit ten onder zal gaan. De Verenigde Staten hebben in Europa een blijvende invloed verworven en daardoor een stempel gedrukt op wat wij vanouds als onze allerpersoonlijkste Europese identiteit zijn gaan beschouwen: de verstrengeling van de klassieke Griekse en Romeinse cultuur met de joods-christelijke en humanistische tradities.

De invloed die de taal en de cultuur van de Verenigde Staten sinds de Tweede Wereldoorlog op de cultuur van de wereld en die van Europa in het bijzonder uitoefent, is ingrijpend. Zelfs in het aan de Verenigde Staten verwante en verknochte Groot-Brittannië gaan stemmen van onbehagen op over de te benauwende Amerikaanse druk op de Britse identiteit. Britse denkers en schrijvers ervaren de machtige en zelfbewuste Verenigde Staten als bedreigend voor hun taal en cultuur. Dit is een opmerkelijk feit. Het vestigt er de aandacht op dat ook een verwante cultuur, net als een geheel vreemde, een bedreiging kan vormen voor de eigen cultuur. Identiteit kan dus ook onder druk komen te staan door de overmacht van het aanverwante. Mede om die reden vereist het hanteren van het begrip identiteit historische kennis, inlevingsvermogen en een genuanceerde benadering.

Het Europa waarover Denis de Rougemont meer dan vijftig jaar geleden sprak, maar ook het Europa van de tweede helft van de twintigste en het begin van de eenentwintigste eeuw, dat gedomineerd wordt door de Amerikaanse bondgenoot, is het Europa waarvan Nederland en België deel uitmaken. Tot op vandaag de dag leveren die beide landen – we noemen ze *De Lage Landen* – een authentieke bijdrage aan de gevarieerde cultuur van het Europese continent. Europa is de natuurlijke context waarin de cultuur van Nederland en Vlaanderen zich heeft ontwikkeld. Hoe vanzelfsprekend dat ook moge klinken, deze realiteit wordt vaak over het hoofd gezien. Nederlanders en Vlamingen worstelen echter met een eigenaardig minderwaardigheidscomplex. Men zou het een gebrek aan identiteitsbesef kunnen noemen. Het berust niet op ernstige gronden, want de cultuur van de Lage Landen is eerbiedwaardig en oud en heeft perioden van hoge bloei gekend. Dit gebrek aan elementair cultuurpolitiek-bewustzijn is vooral het gevolg van het feit dat de tweeëntwintig miljoen Nederlandstaligen in Europa geografisch gevat zitten tussen drie zelfbewuste gemeenschappen: ten oosten de Duitstalige, ten zuiden de Franstalige en over Het Kanaal de Engels-

talige. Deze drie cultuurgebieden hebben in de loop van de geschiedenis het culturele bewustzijn van de Nederlandstaligen zeer vaak zwaar op de proef gesteld.

TUSSEN ZELFBEWUSTE BUREN

De druk van de Franstaligen op de Nederlandstaligen manifesteerde zich vooral in het meertalige België. Daar hebben de Franstaligen lang cultureel, sociaal en politiek een dominante rol gespeeld, ondanks het feit dat de Nederlandstaligen in België altijd numeriek de meerderheid vormden. Door de federalisering van de Belgische eenheidsstaat in de tweede helft van de twintigste eeuw werd een werkbaar evenwicht bereikt tussen de verschillende taalgemeenschappen in het land. Het Nederlandssprekende deel van België, Vlaanderen, beschikt zoals het Franstalige en het Duitstalige deel van het land, over een eigen parlement en een eigen regering met ruime bevoegdheden. De relaties van de Vlamingen met de eertijds dominante Franstalige partner zijn genormaliseerd, wat niet betekent dat het samenleven binnen het federale België altijd rimpelloos verloopt. Maar daarmee hebben wij leren leven. Het 'compromis' is voor de Belg karakteristiek geworden. Het is daarom ook onze trots dat de moeizame federalisering van België geheel via democratische weg is verlopen, zonder geweld of bloedvergieten. Het huidige federale België wordt niet ten onrechte tot voorbeeld gesteld aan de Europese Unie.

De druk van de Duitstalige buur op de cultuur van Nederland en Vlaanderen is momenteel gering. Maar dat is ooit anders geweest! Twee wereldoorlogen in de twintigste eeuw zijn hiervan de zeer voor de hand liggende bewijzen. Ze hebben aan de Lage Landen veel bloed en tranen gekost, en ze behoren tot de gruwelijkste feiten in ons collectieve geheugen. De Eerste Wereldoorlog is aan het neutrale Nederland voorbijgegaan, maar hij heeft in België, als één van de slagvelden van deze wereldbrand, blijvende wonden geslagen. Tot op vandaag de dag is de provincie West-Vlaanderen bezaaid met honderden kerkhoven waar honderdduizenden soldatengraven de herinnering levendig houden aan de vier jaar durende loopgravenoorlog, van 1914 tot 1918. Die Eerste Wereldoorlog heeft de Belgen in het algemeen, en de Vlamingen in het bijzonder, zeer aangegrepen en getekend.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden zowel Nederland als België in enkele dagen tijd door Hitlers legers onder de voet gelopen. Aan de wonden die tijdens deze bezetting werden geslagen, wordt nog altijd gerefereerd

in de hedendaagse Nederlandstalige literatuur. Eminente prozaïsten als Hugo Claus en Harry Mulisch bijvoorbeeld behandelen respectievelijk in *'Het Verdriet van België'* en *'De aanslag'* de Tweede Wereldoorlog. Meer dan een halve eeuw na die oorlog zijn de herinneringen aan die traumatische jaren nog niet uitgewist. In het kader van de Europese Unie zijn de relaties tussen Nederland en België enerzijds en Duitsland anderzijds natuurlijk al lang genormaliseerd.

De Lage Landen zijn nu voor hun Duitse buur een van de belangrijkste handelspartners. Op het gebied van de Duitse taal en cultuur echter valt er een opvallende constatering te doen: de kennis van de Duitse taal en cultuur is verontrustend sterk afgenomen in de Lage Landen. Er wordt thans méér Nederlands gestudeerd in Duitsland dan er Duits wordt gestudeerd in Nederland. In Duitsland leren momenteel meer dan 18.000 leerlingen Nederlands op de middelbare school.

In Vlaanderen kan men de positie van het onderwijs Duits nog redelijk noemen, hoewel de kennis ervan ook sterk is afgenomen. Deze evolutie is betreurenswaardig, omdat op de lange termijn het immense reservoir van de Duitse literatuur en cultuur niet meer rechtstreeks toegankelijk zal zijn voor de Nederlandstaligen. Deze sterk afgenomen belangstelling is niet zozeer een reactie op de beide wereldoorlogen, maar veeleer het gevolg van de mondiaal toegenomen druk van en belangstelling voor het Engels. Het is zeer te betreuren dat de Duitse taal en cultuur momenteel geen noemenswaardige invloed meer uitoefenen in de Lage Landen.

De invloed van de Engelstalige wereld op de cultuur van Nederland en Vlaanderen is, zoals in de rest van Europa, overweldigend. In de jaren negentig van de vorige eeuw lanceerde Jo Ritzen, de toenmalige Nederlandse minister van onderwijs, het onzalige voorstel Engels tot voertaal te maken van het universitaire onderwijs. Dat stuitte toen goddank op hevig verzet, zowel in Nederland als in Vlaanderen. De bewindsman werd krachtig teruggefloten, maar het feit dat op dat hoge niveau met deze gedachte werd gespeeld, illustreerde het gebrek aan elementair identiteitsbesef bij een deel van de Nederlandse intelligentsia.

Begin april 2003 namen de Franse en de Duitse ambassadeurs in Nederland een heel opmerkelijk initiatief. Zij richtten zich via de Nederlandse kwaliteitskrant *NRC Handelsblad*, in een open brief aan de Nederlandse ouders. Hierin schreven zij:

'Wij, ambassadeurs, willen daarom tegenover u, ouders, onze bezorgdheid uitspreken over de perspectieven van de tweede moderne vreemde taal in het Nederlandse stelsel van het voortgezet onderwijs. Wij vrezen dat jonge Nederlanders Duits en Frans als examenvak zullen laten vallen en dat daardoor in de toekomst op veel scholen geen aanbod meer zal komen om Frans en/of Duits überhaupt nog te leren. Als verplicht schoolvak zou de tweede vreemde taal tenminste enig gewicht behouden in het curriculum en de kinderen beter op de academische eisen voorbereiden in het hoger onderwijs'².

Beide ambassadeurs vinden ook de verengelsing van de Nederlandse universiteiten en hogescholen 'werkelijk te gek voor woorden'.

De invloed van de Engelstalige cultuur in het algemeen en die van de Verenigde Staten in het bijzonder verloopt in Europa volgens een algemene trend van 'veramerikanisering'. Het weerwerk is in heel Europa zwak. De toename van het aantal Engelssprekenden in de wereld of het gebruik van het Engels als wetenschappelijke taal door niet-native speakers is lang niet altijd bevorderlijk voor de kwaliteit van de Engelse taal zelf. Recent onderzoek heeft overtuigend aangetoond dat het soort Engels dat door sommige wetenschappers in hun publicaties wordt gebruikt een aanfluiting is van die taal en dat de beoogde kennisoverdracht door de gebrekkige hantering ervan vaak aanleiding geeft tot misverstanden en foutieve interpretaties³. Iedere taal is een uniek medium en iedere taal verdient respect van hen die ze hanteren. Dus ook het Engels. Onlangs belde ik een Parijse uitgever van Franse literatuur op. Ik werd in een soort Frans Engels te woord gestaan. Toen ik mijn verbazing uitte over deze gang van zaken, begon de dame zich aan de andere kant van de lijn gegeneerd te verontschuldigen. Een dergelijk incident kon je twintig jaar geleden niet eens verzinnen. In Vlaanderen, dat een traditie heeft van verzet tegen Franstalige overheersing, aanvaardt men

² Dr. Edmund DUCKWITZ en Anne GAZEAU-SECRET: in het dagblad *NRC* van 10 april 2003, *Tweede vreemde taal nodig*, www.nrc.nl/debat.

³ *Nederlands, tenzij...* Tweetaligheid in de geestes- en gedrags- en maatschappijwetenschappen. Rapport van de Commissie Nederlands als wetenschapstaal. Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Amsterdam, februari 2003, *Ter informatie*: in het dagblad *NRC* van 21 maart 2003 (kop: 'Wetenschap pleit voor Nederlands') en in het dagblad *De Volkskrant* van 29 maart 2003 (kop: 'Engels') werd aandacht aan dit rapport besteed.

'verengelsing', ofschoon men in het verleden heftig te keer ging tegen de geringste vorm van 'verfransing'.

De toenemende druk van de consumptiemaatschappij op het intellectuele en culturele leven heeft in heel Europa veel elementair identiteitsbesef afgezwakt. Dit is ook bij de Nederlandstaligen het geval. Gebrek aan zelfrespect en aandacht voor eigen taal en cultuur roepen echter altijd en overal fanatieke tegenkrachten op. Daarom blijft het alleen al om puur democratische redenen noodzakelijk een vanzelfsprekend identiteitsbesef in stand te houden en te koesteren, uiteraard met alle respect voor de identiteit van anderen.

De situatie van de Nederlandstaligen binnen de Frans-Duits-Engelse driehoek is uniek. Deze grote talen zijn emanaties van zelfbewuste culturen, met een indrukwekkende staat van dienst. In het verleden werden deze culturen echter zelden gehinderd door overdreven respect of schroom voor de veel kleinere groep van Nederlandstaligen. De samenwerking in de schoot van de Europese Unie, waar respect en evenwicht centrale begrippen dienen te zijn, is voor de toekomst van de verschillende talen en culturen van ons continent een ideale evolutie. Wanneer met kracht en overtuiging ook méértaligheid voorop wordt gesteld als een evident Europees goed, en de hegemonie van welke taal dan ook wordt vermeden, wordt de Europese Unie ook een belangrijk cultureel instrument, vol toekomstperspectief. Dat Franstaligen en Duitstaligen in de Europese Unie nu objectieve bondgenoten van de Nederlandstaligen zijn geworden in de verdediging van hun taal en cultuur, is misschien een onverwachte, maar uiterst interessante ontwikkeling.

IN DE GREEP VAN HET WILDE KAPITALISME

Het cultuurpolitieke en Europese kader waarbinnen de Lage Landen leven, mag ons niet uit het oog doen verliezen dat filosofen, schrijvers en journalisten zich steeds vaker buigen over wat cultuur nu eigenlijk inhoudt. Er worden veel verschillende cultuurbegrippen gehanteerd en dat werkt grote spraakverwarring in de hand.

De Vlaamse filosoof van Duitse origine, Rudolf Boehm, geeft een naar mijn mening heel bruikbare invulling aan het begrip cultuur. Hij poneert onder meer het volgende: *'Hoe we cultuur zouden willen definiëren, met Freud, met Malinowski of met Lemaire: cultuur staat tegenover natuur. In de cul-*

*tuur staat de mens centraal, in de natuur niet. Dit laatste is zelfs de voor naamste, indien niet de enige bestaansreden voor de cultuur. Elke cultuur is een – al dan niet min of meer geslaagde – poging om de natuur in te richten volgens de behoeften van de mens*⁴.

Het lijkt me ook zinvol aandacht te vragen voor de valse tegenstelling tussen elitecultuur enerzijds en volkscultuur anderzijds. Dit vermeende scherpe contrast wordt in stand gehouden om de sociale verschillen in het brede veld van de cultuur te kunnen blijven accentueren. De zogenaamde hogere sociale klasse zou de elitecultuur beoefenen en er ook toe bijdragen, de zogenaamd lagere sociale klasse de volkscultuur.

Vandaag de dag gaat het vooral om een andere, veel dwingender tegenstelling: de spanning tussen de intellectuele cultuur en de consumptiecultuur. De intellectuele cultuur is in wezen dissident omdat ze de zogenaamde verworvenheden altijd opnieuw ter discussie durft te stellen. De consumptiecultuur daarentegen is een product van de huidige consumptiemaatschappij – een uit de Verenigde Staten van Amerika geïmporteerd concept – waarbij de mens vooral wordt beschouwd als een consument, als iemand die zoveel mogelijk goederen moet aankopen en consumeren.

Terwijl de intellectuele cultuur de verzelfstandiging van de mens wil bevorderen en zijn kritisch vermogen wil aanscherpen, werkt de consumptiemaatschappij vooral de commercie in de hand. Intellectuele onverschilligheid en hang naar oppervlakkigheid zijn pijnlijke neveneffecten van deze consumptiemaatschappij, die aan de dwangmatigheid van snelheid en veelheid voorrang verleent boven elementaire kwaliteit van leven. Het lijkt alsof de hedendaagse mens in zijn wedloop naar steeds meer welvaart, zichzelf voorbijloopt en zich als nooit tevoren haast naar zijn uitgestelde, maar zekere dood. Om de spirituele, culturele en sociale emancipatie van de mens maakt het wilde kapitalisme, dat thans hoogtij viert, zich geen enkele zorg. De kwetsuren die dat agressieve kapitalisme zowel aan de sterken als aan de zwakken toebrengt, zijn fundamenteel van eenzelfde orde: onvoldaanheid, vereenzaming en kilte.

⁴ Rudolf BOEHM, *Dolen in het dodenrijk*, in het tijdschrift *De Uil van Minerva* Gent, 1987.

'...EN DE MORGEN KOMT BINNEN'

De schets van het Europese kader waarbinnen de Nederlandstalige cultuur momenteel opereert, is erg onvolledig als ik geen speciale aandacht zou besteden aan de grote immigratie in de Lage Landen. Eeuwenlang zijn Europeanen – en dus ook Nederlanders en Vlamingen – over de planeet uitgezworven op zoek naar geluk en rijkdom, of gedreven door een drang om eigen religie, cultuur en beschaving aan anderen door te geven of op te dringen. Wij weten ondertussen dat deze uittochten niet altijd even gelukkig waren en dat het resultaat van veel zogenaamd beschavingsidealisme helaas ook heeft geleid tot schrijnende vormen van uitbuiting en kolonialisme.

Sinds enkele jaren doet zich een omgekeerde beweging voor. Vooral West-Europa – en dus ook de Lage Landen – wordt beschouwd als een gebied van melk en honing. Geleidelijk aan dringt het tot de West-Europeanen door dat de immigranten die zich om welke redenen dan ook in West-Europa komen vestigen, waarschijnlijk nooit meer naar hun land van herkomst zullen terugkeren. Dat betekent dat Europa in toenemende mate veelkleuriger wordt. Deze realiteit bekijkt lang niet iedereen met welwillende ogen. Ze geeft ook aanleiding tot felle angstreacties.

Het vergt grote intellectuele openheid en bereidheid om te zoeken naar een werkbaar evenwicht dat iedere vorm van fundamentalisme vermijdt en afwijst en de democratische verworvenheden krachtig overeind houdt. In een verhelderend artikel over de problematiek van onze gewesten als immigratiesamenlevingen verschenen in het tijdschrift *'Streven'* van september 2003 schrijft de Vlaamse moraalfilosoof Patrick Loobuyck: *'Zolang het uiten van de religieuze of culturele identiteit geen negatieve invloed heeft op de werking en het doel van de rechtsstaat in het algemeen en van een bepaalde sociale praktijk in het bijzonder, moet men de verschillende identiteiten toelaten in plaats van ze te weren. Waar neutraliteit niet vereist is, moet niet neutraliteit de regel zijn, maar pluralisme'*.

Deze jonge wetenschapper besluit zijn artikel als volgt: *'Als wij de realiteit van de immigratiesamenleving onder ogen zien, zullen wij niet langer discussiëren over vragen als 'kunnen we migratie stoppen?' of 'moeten nieuwkomers zich al dan niet aanpassen?'. Aan de orde komen andere vragen: 'Hoe kunnen we migratie het best beheren? Hoe kunnen nieuwkomers voldoende worden toegerust om in onze samenleving te functioneren? Waar moet de acceptatie van het verschil beginnen en eindigen? Een immigratie-*

samenleving houdt rekening met de blijvende komst van nieuwkomers en met het ontstaan van tweede, derde en vierde generaties, waardoor de dichotomie (dit is de tweedeling) tussen allochtoon en autochtoon steeds minder bruikbaar wordt'⁵.

Men moet de angstreacties, een gevolg van het openbreken van traditionele culturele patronen, niet onderschatten. Men moet ze voorkomen door een adequate culturele en vooruitstrevende sociale politiek. Van het antwoord op de trage, maar gestage volksverhuizingen die zich onder onze ogen voltrekken, hangt de toekomst af van Europa als bakermat en thuishaven van de democratie.

In Vlaanderen reageert een extreemrechtse en fundamentalistische minderheid van de bevolking afwijzend op immigratie. De overgrote meerderheid van de Vlamingen accepteert echter immigratie als een onvermijdelijk en zelfs noodzakelijk gegeven binnen het kader van de verdere ontgrenzing en toenemende vergrijzing in Europa. De meeste Vlamingen zijn echter van oordeel dat aan de immigranten op het vlak van de kennis van de Nederlandse taal en de cultuur van Vlaanderen duidelijke eisen moeten worden gesteld. Volledige inburgering in het nieuwe vaderland moet vanzelfsprekend worden.

In Nederland wordt sinds kort ook in toenemende mate gepleit voor het stellen van hogere eisen aan de immigranten op het vlak van de inburgering. Men wil de nieuwe medeburgers ook sneller en efficiënter laten participeren aan de democratische besluitvorming.

De immigratie in de Lage Landen heeft de jongste decennia vormen aangenomen die diep ingrijpen in de maatschappij. Overheden en burgers kunnen dit fenomeen niet langer negeren. Voor de bloei en het voortbestaan van de Nederlandse taal en cultuur kunnen deze uitheemse injecties op den duur zeer positief worden. Ze moeten ook op geen enkel moment onze vanzelfsprekende gehechtheid aan de eigen taal en cultuur en aan het eigen land in het gedrang te brengen. Vaderlandsliefde is trouwens een zeer eerbiedwaardig goed. De briljante Pools-Joodse politieke analyticus M.S. Arnoni die, zoals hij zelf verklaarde, studeerde 'aan de universiteit van Auschwitz-Birkenau', schreef in zijn bundel *'Het recht om pessimist te zijn'*

⁵ Patrick LOOBUYCK, *Vlaanderen, België en Europa als 'immigratiesamenlevingen': enkele consequenties*, in het tijdschrift *Streven* Antwerpen, september 2003.

zeer wijze woorden over vaderlandsliefde: 'Vaderlandsliefde heeft zin, niet wanneer het ego er op narcistische wijze door wordt gestimuleerd, maar wanneer ze een bewuste verantwoordelijkheid inhoudt om in je omgeving datgene te behouden wat de moeite waard is en te verbeteren wat dat niet is. Maar vaderlandsliefde kan nooit constructief zijn als ze neerkomt op bevoordeling van één groep boven de hele mensheid. Nationalisme dat in strijd is met universalisme, is destructief en uiteindelijk niet-vaderlandslievend'⁶.

De vooraanstaande Nederlandstalige schrijver van Marokkaanse origine, Abdelkader Benali, merkte onlangs volkomen terecht op dat het tijd wordt dat ook de autochtone Nederlandstalige auteurs er zich van bewust worden dat de Nederlandse taal en cultuur in een permanente identiteitscrisis verkeren. Zij komen immers dagelijks in nauw contact met de inbreng van immigranten, die ook in het literaire, artistieke en culturele leven een belangrijke rol beginnen te spelen.

In tegenstelling tot Nederland is de inbreng van de in het Nederlands schrijvende allochtone auteurs in Vlaanderen nog uiterst gering. Toch kan men verwachten dat ook allochtonen binnen afzienbare tijd zich in het Nederlands als schrijver zullen manifesteren. Dat kan ook voor de literatuur in Vlaanderen een belangrijke verrijking zijn.

Het vergrijzende Europa, dat worstelt met een zeer laag geboortecijfer, heeft behoefte aan nieuwe menselijke dynamiek en creativiteit. De Europese talen en culturen kunnen er in al hun diversiteit alleen maar veelzijdiger en gelaagder door worden.

De Nederlandse taal en cultuur worden niet bedreigd. De creatieve, ijverige en vanouds open Lage Landen leven nu meer dan ooit, naar het bevlogen woord van de negentiende-eeuwse Nederlandse schrijver Lodewijk van Deysel 'in de vaart der volken'.

Ondanks het feit dat de toekomst altijd onzeker is, wil ik besluiten met de beginverzen van de onvergetelijke 'Ode van de zee' van de Portugese dichter Fernando Pessoa. De dichter begroet een pakketboot uit verre landen als de aankomst van de morgen.

⁶ M.S.ARNONI, *Het recht om pessimist te zijn*, Opstellen en essays, Amsterdam, 1991.

'Alleen, op de verlaten kade, op deze zomermorgen,
Kijk ik in de richting van de zee, kijk ik naar het Onbegrensde,
Kijk ik, en zie met welgevallen hoe,
Klein, zwart en duidelijk, een pakketboot binnenvaart.
Hij nadert, heel veraf nog, scherp omlijnd, klassiek op zijn manier.
Achter zich in de verre lucht laat hij zijn ijle schreef van rook.
Hij komt binnen, en de morgen komt binnen...'⁷

⁷ Fernando PESSOA (vertaling August Willemsen), *Ode van de zee*, Amsterdam, 1988.

DE PACIFICATIELEZINGEN TE GENT VZW

PACIFICATIELEZINGEN

- 1981 **Dr. Albert H. van den Heuvel**
Het ideologieloze tijdperk
- 1982 **Dr. Dirk Dolman**
Het parlement als pacificatie
- 1983 **Prof. dr. em. Edward Schillebeeckx**
Vrede door gerechtigheid
- 1984 **Kees C.A.M. Middelhoff**
Wortels van een misverstaan
- 1985 **Dr. Johannes G.C.A. Briels**
De Zuidnederlandse immigratie omstreeks 1572-1630:
Een vergeten bladzijde uit de geschiedenis van de Nederlanden
- 1986 **Hella S. Haasse**
De Lage Landen en het Platte Vlak: Kanttekeningen bij een
gemeenschappelijke literatuur
- 1987 **Prof. dr. Han Entzinger**
Immigratie en pluralisme
- 1988 **Fons Rademakers en Roland Verhavert**
De Nederlandse film
- 1989 **Jan Hoet**
De kunst als waarde van morgen
- 1990 **Maarten Mourik**
Culturele coëxistentie in Europa: de noodzaak van een nieuwe
pacificatie
- 1991 **Geert Vanistendael**
En België heeft Vlaanderen gemaakt

- 1994 **Greetje van den Bergh**
Tussen handhaven en verdwijnen: Het Nederlands in een eenwordend Europa
- 1995 **Prof. dr. mr. Cees Fasseur**
Verbittering en verzoening: Nederland en zijn koloniale nalatenschap
- 1996 **Prof. dr. Herman Balthazar**
Brabantse en Hollandse patriotten: De Revolutietijd in Noord en Zuid, eender en anders
- 1997 **Jerôme L. Heldring**
Pacificatie van Europa?
- 1999 **Prof. dr. em. Eric Suy**
Prolegomena voor een pacificatie tussen de volken
- 2000 **Derk-Jan Eppink**
Over de Moerdijk: Cultuurkloven in Europa
- 2001 **Gerard Mortier**
Europa: het gevaar van de verstomming
- 2002 **Paul Beugels**
Bondgenoten in Cultuur
- 2003 **Jozef Deleu**
De Lage Landen 'in de vaart der volken'

- In 1981 tot 1988, in 1990, 1994, 1995, 1997, 2000 en 2002 werden de lezingen te Gent georganiseerd;
- in 1989 en 1991 werd de lezing te Terneuzen georganiseerd;
- in 1996 werd de lezing te Leiden georganiseerd;
- in 1999 werd de lezing te Dordrecht georganiseerd;
- in 2001 en 2003 werd de lezing te Breda georganiseerd.